

Nr 743

Av fru Dahl m. fl., om ändrade villkor för erhållande av bosättningslån.

(Lika lydande med motion nr 658 i Första kammaren)

Lån ur statens bosättningslånefond, de s. k. bosättningslånen, inrättades som ett led i samhällets familjepolitiska åtaganden i syfte att stimulera till och underlätta familjebildningen. Man ville härigenom skapa en form för billig och trygg lånefinansiering av bosättningen för personer som har svårt att få lån på vanliga kommersiella villkor. Otvivelaktigt har bosättningslånen spelat en mycket stor roll härvidlag. Men samtidigt måste man konstatera att bestämmelserna, trots att de reviderats så sent som 1969, fortfarande bygger på föråldrade idéer, bl. a. om familjen och dess funktion, och därtill på ett olyckligt sätt utesluter grupper, som särskilt väl behöver detta stöd, från möjligheten att få bosättningslån.

Bosättningslånekungörelsen § 5 anger villkoren för erhållande av bosättningslån, nämligen

”a) att de lånesökande äro i behov av medel för anskaffandet av de bosättningsföremål eller verktyg m. m., för vilka lånet är avsett,

b) att lånets upptagande är tillrådligt med hänsyn till de lånesökandes egna villkor och intressen, samt

c) att de lånesökande gjort sig kända för skötsamhet och ekonomisk föränsksamhet ävensom, i den mån betingelser härför förelegat, ådagalagt sparsvilja.”

Bestämmelserna i § 5 mom. c) innebär att många missgynnade och socialt handikappade människor utesluts. Av riksbankens instruktion till ortsbudnen, som behandlar låneansökningarna, framgår det att tillämpning och praxis kommit att bli mera restriktiv än vad som i och för sig med hänsyn till formuleringarna i kungörelsen vore nödvändigt. Man kan inte heller utesluta att fördomar och slentrian ytterligare förstärker denna tendens samt att bedömningen växlar från fall till fall beroende på ortsbudets privata uppfattning om vad som skall räknas som ”skötsamhet”.

Enligt instruktionen är låg inkomst, ohälsa, lyte, uppbyggen socialhjälp, kostnader hos kommunen för omhändertagande av sökandes barn, långvarig eller upprepade arbetslöshet m. m. faktorer som negativt påverkar bedömningen. Ansökan bör avstyrkas om ”sökanden exempelvis gjort sig känd för onyktert levnadssätt eller blivit dömd för upprepade förseelser, som ej

är att anse såsom ringa, eller för grovt brott". Endast i särskilda fall och då lång tid förflutit sedan brottet kan ansökan tillstyrkas. Enligt vad som uppgivits avstyrks sålunda ansökan från person som nyligen avtjänat straff för rattfylleri. Likaså bör ansökan avslås om sökande gjort sig skyldig till "försummad skattebetalning, utebliven betalning av underhållsbidrag till fränskild hustru eller till barn inom eller utom äktenskapet".

Dessa regler återspeglar ett föråldrat och dömande synsätt. Personer som inte har någon möjlighet att finansiera bosättningen på annat sätt och som är helt beroende av att bostadsfrågan kan lösas för sin rehabilitering och återanpassning riskerar att inte få bosättningslån. Till dem som kan drabbas av bestämmelserna hör: personer med alkohol- eller narkotikaproblem, personer som länge vårdats på sjukhus eller ungdomsvårdsskola, tidigare straffade, ensamstående mödrar vars barn varit omhändertaget för samhällsvård därför att modern tidigare saknat arbete och bostad samt personer som under en svår period försummat sin underhållsskyldighet. Även om man har möjlighet att ta vissa sociala hänsyn, t. ex. när det gäller ensamstående vårdnadshavare, är tillämpningen alltför restriktiv. Regeln om att man först under en längre tid måste bevisa sin s. k. skötsamhet innebär att samhället undandrar sitt stöd under den för rehabiliteringen avgörande perioden, när en person efter en längre tids sluten vård p. g. a. missanpassning, sjukdom eller brott skall försöka bygga upp en ny tillvaro. Det är väl känt att samhällets resurser inom kriminalvården, socialvården, barna- och ungdomsvården samt vården av alkohol- och narkotikaskadade i allmänhet inte räcker till för att lösa bostads- och bosättningsfrågan.

Det finns därför starka motiv för att göra bosättningslånen tillgängliga även för dessa grupper av missgynnade och handikappade människor. Behovet av stöd bör utgöra ett särskilt skäl för tillstyrkan. Enligt vår mening är det möjligt att utan att eftersätta behovet av en saklig och realistisk bedömning av den aktuella och framtida betalningsförmågan utforma bestämmelserna så, att en mera generös bedömning och ett större hänsynstagande till individuella och sociala faktorer blir möjlig. Om en person bedöms ha begränsad betalningsförmåga, bör man i större utsträckning än f. n. medge amorteringsfrihet under viss tid eller förlänga amorteringstiden. Det bör även kunna komma i fråga att oftare än nu i särskilt ömmande fall efterskänka skulden. Åtgärden bör då ses som en jämfört med andra vårdformer jämförelsevis billig och effektiv form för rehabilitering.

Det framgår inte av författningstexten eller av informationen till allmänheten att riksbanken gör en så ingående personundersökning att man t. o. m. går igenom socialregistret för de senaste fem åren. Det finns enligt vår mening inget behov av en så närgången granskning, särskilt inte som detta innebär en förödmjukande kränkning av den personliga integriteten. Det bör understrykas att medel för lånen och för kostnaderna för handläggningen av lånen anslås via socialhuvudtiteln. Riksbanken tar alltså inte

själv några risker. Många låntagare skulle bli upprörda om de fick veta vilken granskning de varit utsatta för. Det är under alla förhållanden självklart att de sökande noggrant informeras om den undersökning man kommer att företa.

Bestämmelserna i bosättningslånekungörelsen och instruktioner bygger på den traditionella uppfattning om familjen och dess funktion som rådde vid tiden för dess tillkomst samt på gällande familjerätt. Sedan dess har emellertid genomgripande sociala förändringar lett till att synen på familjen blivit en annan samtidigt som man blivit varse behoven hos andra grupper, t. ex. ensamstående låginkomsttagare. Enligt denna nya syn skall man och kvinna som sammanbor vare sig som gifta eller i samvetsäktenskap betraktas som två jämställda och självständiga individer — även i ekonomiskt avseende — var och en med ansvar för sin egen försörjning medan det gemensamma försörjningsansvaret knyts till barnen. Inga rättigheter eller skyldigheter skall bero på kön eller civilstånd. F. n. pågår en översyn och successiv reformering av familjerätten, skatte-, försäkrings- och pensionsystemen samt den allmänna familjepolitiken i enlighet med dessa riktlinjer. Det är angeläget att också reglerna för bosättningslånen ändras i konsekvens härmed. Detta förutsätter förändringar framför allt på två områden.

Lån kan numera utgå till sammanboende, trolovade eller gifta samt till ensamstående med barn under 16 år. Vuxna par behöver således inte ha barn för att få lån. Det räcker att de bosätter sig tillsammans. Däremot kan lån inte utgå till andra vuxna, som bildar hem ensamma eller tillsammans med syskon, föräldrar, arbetskamrater etc. Många anser med rätta att det är orättvist att sammanboende eller gifta med hemmafru och en årsinkomst på 30 000 kronor, som inte har barn, kan få lån medan en ensam, lågavlönad fabriksarbetare eller sjukvårdsanställd eller en vuxen dotter med små inkomster, som tar hand om sina gamla föräldrar, inte kan få lån. Med den nya synen på familjepolitiken, enligt vilken förmåner inte skall knytas till äktenskapet som institution utan till barnen, kan man knappast hålla fast vid en sådan regel under återopande av bosättningslånets familjepolitiska anknytning. Antingen bör förmånen reserveras för barnfamiljerna eller också bör den kunna omfatta alla vuxna som bildar eget hem och som har behov av bosättningslån. Det kan i detta sammanhang påpekas att man f. n. utreder frågan om att bostadstillägg skall kunna utgå även till låginkomsttagare utan barn och till pensionärer.

Enligt vår mening bör bestämmelserna nu ändras så att bosättningslån i princip kan utgå på lika villkor för alla vuxna oberoende av civilstånd och samlevnadsform. Eftersom rätten till lån och lånebeloppets storlek enligt bestämmelserna är beroende av behov och inkomst, är risken för att nya orättvisor skall uppstå sannolikt mycket liten.

När lånet avser två sammanboende, trolovade eller gifta, krävs att båda

två står som låntagare. Endast när den ena parten är under 18 år eller då särskilda omständigheter föreligger kan en av parterna ensam stå som låntagare. I sådana fall måste den andre åta sig delat ansvar genom att teckna borgen för lånet. Likaså måste båda till riksbanken överlämna ett "av dem utan förbehåll om delad ansvarighet utfärdat skuldebrev". Dessa bestämmelser tillämpas strikt.

I dagens läge torde emellertid många lånesökande föredra att endast en av parterna står som låntagare. Många människor har av olika skäl, som bör få vara deras privatsak, ingen önskan om gemensam ekonomi eller egendomsgemenskap. Det torde särskilt finnas fall, där den ene av parterna som ensam vårdnadshavare av barn, som inte är gemensamt, för att säkerställa barnets hem vill stå som ensam låntagare och ägare. I andra fall vägrar den andre att åta sig kostnader för bosättningen. Det kan inte vara rimligt att i en sådan situation tvinga parterna till större gemenskap än vad som motsvaras av de faktiska förhållandena eller att avslå den ensamma förälderns ansökan.

Med nuvarande bestämmelser måste båda makarna motsvara kraven på betalningsförmåga och "skötsamhet". Endast i undantagsfall då "den ena sökanden gjort sig känd för pålitlighet och duglighet i särskilt hög grad och man har anledning förmoda att denna sökande skall utöva ett välgörande inflytande på den andra kontrahenten" kan en av makarna ensam stå som låntagare. Däremot gör man inga undantag från regeln att den andre då måste teckna borgen. Det vore många gånger lämpligare att den part som ändå ensam bär försörjningsansvaret och som med hänsyn till inkomst och andra förhållanden eljest skulle kunna få lån får stå som ensam ansvarig för lånet. Härigenom skulle man få betydligt bättre möjligheter att stödja familjen även när den andre maken har en mycket dålig prognos.

Kungörelsens §§ 1 och 12 bör därför både av sociala skäl och med hänsyn till behovet av en anpassning till den nya familjelagstiftningen ändras så att lån kan upptas antingen av båda parterna gemensamt eller endast av den ene, varvid den andre inte nödvändigtvis skall behöva teckna borgen. Det bör vara de sökande själva som i allmänhet skall få avgöra denna fråga. I avvaktan på en sådan ändring bör dispensmöjligheter omedelbart ges en mer generös tolkning.

Vissa formuleringar tyder på att särbehandling p. g. a. kön förekommer. Så anges t. ex. i kungörelsens § 9 att ansökan i de fall då parterna är bosatta i skilda kommuner skall inges i mannens hemkommun. Det torde knappast finnas något rationellt skäl för denna bestämmelse. De sökande bör själva få avgöra denna fråga. I instruktionen sägs: "Hänsyn bör också tas till om kvinnan åtnjuter förhållandevis stor del av den gemensamma inkomsten." Det är svårt att förstå av vilket skäl inkomstens fördelning mellan makarna skall påverka bedömningarna annat än om man

anser att kvinnans bidrag till försörjningen är osäkert och mindre värt. Även andra formuleringar av detta slag förekommer. Därför bör en systematisk genomgång av kungörelse, instruktion och praxis genomföras i syfte att utrensa bestämmelser av könsdiskriminerande karaktär.

Enligt nuvarande bestämmelser kan lån utgå under de första sex månaderna av den gemensamma bosättningen. Den tid då man bott i s. k. genomgångsbostad — d. v. s. en mindre, dåligt utrustad bostad av tillfällig karaktär — skall inte räknas in. Numera bor många ungdomar i en typ av genomgångsbostäder som är rymliga och välutrustade, nämligen studentbostäder och ungdomshotell. Denna grupp väntas öka, speciellt när denna bostadsform i större utsträckning blir tillgänglig även för förvärvsarbetande ungdom. Dessa ungdomar har i allmänhet varken råd eller anledning att köpa bohag förrän de flyttar till en ordinarie familjebostad. Det är enligt vår mening angeläget att instruktionen utformas så, att bostättningslån kan utgå även i dessa fall, d. v. s. att det fastslås att sådana bostäder skall räknas som genomgångsbostäder.

Under hänvisning till vad som ovan anförts anhåller vi,

att riksdagen beslutar hemställa att Kungl. Maj:t föranstaltar om översyn och ändring av bostättningslånekungörelsen med tillämpningsföreskrifter, med särskilt beaktande av i motionen framförda synpunkter.

Stockholm den 28 januari 1970

Birgitta Dahl (s)

Ivar Nordberg (s)

Lena Hjelm-Wallén (s)

Doris Håvik (s)

Thure Jadestig (s)